

1 ביולי 2013

לכבוד ראש הממשלה
לכבוד שרי הממשלה

שלום רב,

הנדון: הצעת חוק זכויות התורמים למדינה, תשע"ג-2013 של ח"כ יריב לוין (פ/19/275)

אנו פונים אליכם לבקשכם להתנער מהצעת החוק הקשה והמבישה שבנדון ולהתנגד לה באופן ברור ומוצהר, שכן מדובר בהצעת החוק שמבקשת לעגן הדרה ודה-לגיטימציה לקבוצות מיעוט באוכלוסייה, פוגעת בשוויון ובשורה של זכויות יסוד נוספות, מגדילה פערים ודוחקת קבוצות שלמות, שגם כיום סובלות מהדרה ואפליה בחברה הישראלית, אל השוליים הכלכליים והחברתיים של החברה.

תוכנה של הצעת החוק

1. הצעת החוק מבקשת לתת העדפה בשורה ארוכה של משאבים ציבוריים, למי ששרתו בצבא ו/או בשירות לאומי ואזרחי, וכן לנכי צה"ל ולמשפחותיהם ולבני משפחה של חיילים שנספו במערכה (להלן – "המשרתים בצבא"). עבור אוכלוסיות אלו, הצעת החוק קובעת הטבות במעונות סטודנטים, בהקצאת מקרקעין למטרת מגורים ובמשרות בשירות המדינה. עוד מוצע, כי העדפה מתקנת, המעוגנת בחקיקה, תינתן רק למי ששרתו בצבא.
2. בנוסף, ההצעה מעודדת התנהגות גזענית ומפלה גם בספירה הפרטית, כאשר היא קובעת שהעדפה של המשרתים בצבא שמנוגדת לכל דין (ובין השאר – חוק שוויון הזדמנויות בעבודה), ולרבות העדפה של משרתים בצבא בקבלה למקום עבודה, בשכר, במתן שירות ובהזמנת שירות – לא ייחשבו כהפליה אסורה.
3. עוד קובעת ההצעה למעשה (בסעיף המטרה) נורמה ערכית – לפיה המדינה מחויבת למימוש זכויותיהם של המשרתים בצבא, יותר מאשר לזכויותיהם של כל יתר תושבי המדינה.

כשלי הצעת החוק

העדפה במשאבים ציבוריים

4. כאמור, המדובר בהצעת החוק שמבקשת להדיר ולעשות דה-לגיטימציה לקבוצות שונות באוכלוסייה בשלמותן, בראש ובראשונה לאוכלוסייה הערבית בישראל, הצעה שפוגעת בשוויון ובזכויות יסוד נוספות, מגדילה פערים ודוחקת קבוצות שלמות בחברה הישראלית, שגם כיום סובלות מהדרה ואפליה מתמשכות, לשוליים הכלכליים והחברתיים של החברה.
5. חשוב להדגיש מיד בפתח הדברים, כי ככלל, הפטורים משירות צבאי (ערבים, חרדים, בעלי מוגבלויות, נשים דתיות ונשואות ועוד), ניתנו באופן חוקי, בהתאם לקבוע בדין, וזאת על פי הסכמות פוליטיות, היסטוריות וחברתיות שעוגנו בחוק במשך השנים שמאז קום

המדינה ועד היום. משמעות הצעת החוק היא הענשה בפועל של קבוצות אלו גם כלכלית וגם חברתית, למרות שהן פועלות כחוק.

6. יש לתת את הדעת על כך שדווקא אותן קבוצות, הפטורות כדין משירות צבאי בישראל, הן קבוצות אשר סובלות גם כיום מאפליה חמורה בכל תחומי החיים, לרבות בתחומי החיים המרכזיים הכלולים בהצעת החוק דנן – השכלה, עבודה ומגורים. כך באשר לערבים, לחרדים, לבעלי מוגבלויות, לנשים, ועוד. לא במקרה, עוסקים חוקי ההעדפה המתקנת בישראל בדיוק באוכלוסיות אלו, ולא במקרה פועלת הממשלה במגוון כלים ודרכים (ולאחרונה ביתר שאת) לשילוב ולקידום דווקא של אוכלוסיות אלו אל תוך לב ליבה של החברה הישראלית, גם כלכלית וגם חברתית. כעת מבקשת הצעת החוק למחוק באחת הצהרות, התחייבויות ומאמצים קונקרטיים של הממשלה לפעול לביטול אי השוויון וההפליה של קבוצות אלו בדיוק.

7. בהקשר זה יצוין, כי למעשה הצעת החוק דנן קובעת מנגנון של "העדפה מתקנת" למי ששרתו בצבא. אלא שהעדפה מתקנת היא כלי שנועד לחזק ולקדם אוכלוסיות מוחלשות ומופלות, ולא מנגנון למתן זכויות יתר נוספות לקבוצה הדומיננטית בחברה מלכתחילה. על אף ובניגוד לאמור בדברי ההסבר, הנתונים בישראל אינם מלמדים שקבוצת המשרתים מקופחת: לא בהשכלה גבוהה, לא בשוק העבודה ולמעשה לא באף אחד מתחומי החיים. אם כבר - ההיפך הוא הנכון. מדובר ככלל בקבוצה חזקה חברתית שהשירות מעניק לה בדרך כלל יתרון על פני קבוצות אחרות, ולעיתים יתרון מקצועי של ממש. יצוין עוד, כי בניגוד לאמור בדברי ההסבר, מי שאינם משרתים אינם משתלבים בדרך כלל, לא בגיל 18 ולא בכלל, בלימודים, בתעסוקה ועוד, זאת בשל שורה של חסמים ומגבלות חברתיים, כלכליים ואחרים, שגורמים לאפלייתם. כדי לסבר את האוזן אפשר לציין כדוגמא כמה חסמים מסוג זה העומדים בפני האוכלוסייה הערבית בקשר עם השכלה גבוהה ותעסוקה – אחוז בעלי בגרות נמוכים בעשרות אחוזים וכך גם אחוזי הקבלה למוסדות השכלה גבוהה; רבים אינם יכולים בשל חסמים כלכליים או חברתיים לעזוב את בית הוריהם ולשכור דירות; רבים אינם יכולים לממן את שכר הלימוד; במקצועות רבים נקבע גיל מינימאלי ללימודים שעומד על 21 ומונע מצעירים ערבים להתחיל ללמוד; אחוז אדיר מהאקדמאים הערבים אינו מצליח להשתלב בשוק העבודה; ועוד. באופן דומה אנו מוצאים חסמים מסוג זה ביחס לנשים, בעלי מוגבלויות, חרדים ועוד, וזאת בכל תחומי החיים – בהשכלה, בעבודה, בדיור ועוד – חסמים, שלמרבה האבסורד, הממשלה מנסה להתמודד ולפתור אותם במשך שנים.

8. יצוין בהערת אגב, שההצעה מפלה לא רק את כל מי שאינו נכלל בקבוצת המשרתים בצבא, אלא שהיא מפלה גם בתוך קבוצת המשרתים, שביניהם יש הבדלים ניכרים. למעשה היא נותנת העדפה שווה למי שעושים שירות קרבי כמו למי שעושים שירות לא קרבי, לשירות מלא של שנתיים או שלוש כמו לשירות לאומי/אזרחי של שנה בלבד ולשירות קצר (14 חודשים בלבד) בישיבות ההסדר, למי שעושים מילואים ולמי שלא, למי שרוכש מקצוע בצבא ולמי שלא, למי שלמד במסגרת הצבא ולמי שלא, וכך הלאה. אפליה זו שומטת את הקרקע תחת הטענה המרכזית שבבסיס הצעת החוק, לפיה הכוונה היא בשה"כ לתגמל את

אוכלוסיית המשרתים שלכאורה נפגעת מעצם השירות. הפליה זו מעידה על כך שבראש ובראשונה, הכוונה של תומכי ההצעה הינה לבדל את קבוצת המשרתים ולתת להם העדפה גורפת – ללא קשר למידת ההצדקה העניינית שלה – על פני קבוצות אחרות באוכלוסייה ותו לא.

9. יש לזכור שהמדובר במשאבים ציבוריים מוגבלים מאד שהמדינה חייבת על פי הדין לחלק אותם באופן שוויוני לכלל אזרחיה. יתר על כן, מדובר בכלים קריטיים להשתלבותו של כל אדם בחברה – השכלה גבוהה, מוגרים ופרנסה. הצעה זאת לא רק שתגרום לאפליה בהקצאת משאבים ציבוריים מוגבלים אלה, אלא שהדבר ייעשה על בסיס לאום, השתייכות דתית, מין או מוגבלות.

10. אנו סבורים, שניתן לפצות וליתן הטבות למי שמשרתים בצבא ו/או בשירות לאומי ואזרחי, ונאלצים להקדיש פרק זמן משמעותי מחייהם לטובת שירות זה, לא פעם בתנאים קשים ואף תוך סיכון חיים. אלא שכפי שנקבע בפסיקה, ההטבה ו/או הפיצוי חייבים להיות מידיים וישירים (דוגמת שכר או מענק וכיוצא"ב), ובכל מקרה הם אינם יכולים להיות כאלה שפוגעים בשוויון של קבוצות אחרות בחברה ובזכויותיהן, או כאלה שגורמים להגדלת פערים ואי שוויון. בהקשר זה חשוב לציין, כי כבר קיימים הסדרים ענפים בדין המקנים הטבות כספיות ואחרות למשרתים בצבא (לרבות העדפות רבות בכל הנוגע להשכלה גבוהה, מעונות ועוד).

אפליה בספירה הפרטית

11. מעבר להפליה מצד המדינה, ההצעה מעודדת התנהגות גזענית ומפלה גם בספירה הפרטית. ההצעה מבקשת לאפשר בכל חוזה, ראיון עבודה, קידום, קביעת שכר, מתן שירות, כניסה למקומות ציבוריים ועוד – להפלות את מי שלא שירת בצבא, וזאת כאשר הבסיס להפליה יהיה בהכרח על רקע השתייכות לקבוצה לאומית, דתית, מגדרית, ו/או קבוצת בעלי המוגבלויות. הדבר צפוי להוביל לאפליה בפועל של קבוצות אוכלוסייה שלמות והדרתן בכל תחומי החיים על ידי הציבור הרחב, וזאת ביתר שאת ובהיקפים רחבים ועמוקים מאלו הקיימים כבר ממילא היום.

תפיסה ערכית פסולה – התניית זכויות בחובות

12. בנוסף לכל האמור, חשוב להצביע עוד על התפיסה הערכית הפסולה שהצעת חוק זו מקדמת, המתנה מימושן של זכויות יסוד (במקרה הזה הזכות לשוויון, לכבוד וגם לחינוך, לדיוק ולתעסוקה) - במילוי חובות. יתכן שתפיסה זו כשלעצמה מצדיקה פסילתה של הצעת החוק, שכן קבלתה תהווה רק צעד נוסף וחמור במדרון ארוך וחלקלק שיאפשר התנית המימוש וההגנה על מגוון זכויותיהם של תושבי המדינה (כקבוצות או כיחידים) במילוי מגוון אין סופי של חובות המעוגנות בחוק זה או אחר. האם יעלה על הדעת לא לתת שירותי בריאות או חינוך או רווחה למי שלא שילם ארנונה? או לא התייצב למילואים? או לא שלח את ילדיו לביה"ס? או חלילה ביצע פשע? זו המשמעות הערכית (שיש לה כמובן גם השלכות משפטיות) העולה מהצעת החוק, שכן אם מותר לעשות זאת בקשר לשירות צבאי – אזי מותר גם ביחס לכל חובה אחרת. בהקשר זה חשוב לחזור ולהדגיש – שמאחר שאי-שירותן

של קבוצות שונות באוכלוסייה בצבא נעשית על פי דין, למעשה השיח של התניית חובות בזכויות גורם לעוול כפול לקבוצות האוכלוסייה הרלבנטיות – לא רק הדרה ואפליה אלא גם דה- לגיטימציה, הכפשה והענשה על לא עוול בכפן.

לאור כל האמור לעיל, אנו מפצירים בכס להתנגד להצעת חוק מסוכנת זו, שהיא פסולה ערכית בפני עצמה, ושעלולה ליצור תקדים מסוכן ביותר לדמוקרטיה, של התניית זכויות יסוד המגיעות לכל אזרח ואזרחית באשר הם.

בכבוד רב,

דבי גילד-חיו, עו"ד

מקדמת מדיניות וחקיקה

העתקים :

חברי הכנסת

היועץ המשפטי לממשלה